

ADRODDIAD I'R CABINET

25 TACHWEDD 2014

Aelod Cabinet: CYNGHORYDD R H WYN WILLIAMS, AELOD CABINET GOFAL

Pwnc: GORWARIANT YN Y MAES POBL HÛN

Swyddog Cyswllt: MORWENA EDWARDS, CYFARWYDDWR CORFFORAETHOL

1. Pwrpas yr adroddiad

- 1.1 I geisio rhoi mwy o eglurhad i aelodau'r Cabinet ynglŷn â gorwariant yn y maes pobl hŷn ac yn arbennig ar wasanaethau gofal cartref.
- 1.2 I geisio edrych ar y gorwariant hwn ynghyd destun y disgwyliadau demograffi a galw am wasanaethau pobl hŷn. Mae'r gofynion demograffi hyn yn cynnwys y disgwyliad am gynnydd yn y nifer o bobl hŷn ond hefyd yn y dwyster o angen a mae hyn yn cynnwys wrth gwrs y nifer sydd yn byw gyda dementia.
- 1.3 I osod allan er gwybodaeth i aelodau'r Cabinet y rhaglen waith sydd mewn lle ar gyfer ceisio ymateb i'r gorwariant o ran gweithredu unionsyth a hefyd i amlygu'r linc gyda'r cynlluniau trawsffurfiadol sydd yn ceisio ymateb i'r cynnydd mewn galw, ond a fydd yn cael effaith mwy hir dymor.

2. Cefndir

- 2.1 Fel sydd yn debyg ar draws nifer o gynghorau ar draws Gymru, mae Gwynedd yn gweld cynnydd yn y galw am wasanaethau gofal, a hynny efallai oherwydd bod poblogaeth yn heneiddio. Rydym wedi bod yn disgwyl y cynnydd hwn, ac mae'r Cyngor wedi bod yn trosglwyddo arian demograffi i'r Adran ers sawl blynedd bellach.

Ers dros flwyddyn, mae gorwariant, er yr arian demograffi, wedi dod yn amlwg yn y maes pobl hŷn.

- 2.2 Ymddengys o gymharu gwariant ag awdurdodau eraill bod ein gwariant ar ofal cartref yn gymharol, preswyl yn gymharol, ond bod ein gwariant ar ofal nyrso yn sylweddol uwch. Rydym yn ceisio mynd tu cefn i'r tueddiadau hyn ar hyn o bryd fel rhan o'r gwaith 'end to end' oedolion.

2.3 Mae angen cydnabod bod y materion fydd yn cael eu nodi o fewn yr adroddiad a'r pwyntiau isod yn rhan o'r meysydd sydd eisoes wedi eu cynnig fel rhan o'r cynlluniau trawsffurfio ac agenda arbedion. Mae gwaith felly eisoes ar y gweill gyda phob un o'r meysydd isod, gyda rhai enghreiffiau amlwg fel y gwaith "Ffordd Gwynedd/Vanguard", rhaniad ariannu pecynnau gofal (CHC), adolygiad "double handling" ayyb.

Beth sydd angen sicrhau yw bod y newidiadau trawsffurfiadol hyn yn cychwyn heb oedi a bod y capasiti a diwylliant cywir o fewn yr adran i sicrhau llwyddiant.

2.4 Beth sydd yn hanfodol yw ein bod yn sicrhau bod ein strategaethau, systemau, strwythurau i gyd yn cyd-fynd a'r amcan a gweledigaeth sydd ganddom gyda'r maes yma. Yn ogystal mae angen sicrhau bod y staff yn meddu'r sgiliau cywir a'r diwylliant cywir er mwyn llwyddo. Mae'r rhaglen trawsffurfio sydd ar gychwyn o fewn yr adran Oedolion yn ceisio ymateb i'r holl agweddau hyn. Mae asesiad o'r gofynion ychwanegol o fewn yr adran i ymateb i'r her yn digwydd ar hyn o bryd ac yn debygol o ddod i sylw'r Cabinet y fuan.

3. Ystyriaethau o fewn y maes Pobl Hŷn

3.1 Gallwn grynhw'r cynnydd mewn galw am wasanaethau pobl hŷn i mewn i 4 categori:-

3.1.1 Pobl hŷn sydd angen cefnogaeth tymor byr dwys i'w helpu i ail afael yn eu hannibyniaeth - cyfeirir at y gwasanaeth yma fel 'Galluogi'

Rydym wedi bod yn rhedeg gwasanaethau galluogi bellach ers dros 4 blynedd a gwelwn lwyddiant yn erbyn y meini prawf gydag oddeutu 58% o'r unigolion sydd yn derbyn galluogi yn cadw ffwrdd o'r gwasanaeth am o leiaf flwyddyn. Mae yna yn agos i £1 miliwn wedi ei drosglwyddo allan o'r gyllideb yn dilyn cynllun arbedion. Roedd y ffigwr hwn yn seiliedig ar asesiad o beth fyddai'r gofyn gofal petai na ddim ymyrraeth ddwys fel hyn wedi digwydd.

Y ddadl yw bod y gefnogaeth tymor byr hyn yn osgoi iddynt barhau yn ddibynnol ar y gwasanaeth am y tymor hir. Yn amlwg, nid oes bosib profi yn wyddonol beth fyddai wedi digwydd petai'r unigolion hynny heb dderbyn galluogi. Mater o farn wrth gwrs yw hyn.

Ymddengys, o fonitro'r mesuriadau sydd ganddom, ein bod yn llwyddo gyda'n cynlluniau galluogi, ond mae 'na dystiolaeth ddiweddar (John Bolton) yn gofyn i ni fel cynghorau i gwestiynu doethineb y ffordd yr ydym yn gweithredu gyda'r "intake model". Dadl John Bolton yw bod 'na ormod o unigolion "gymharol iach" fyddai wedi bod yn gallu mynd adra heb unrhyw gefnogaeth o gwbl, ac wedi bod yn iawn yn yr hir dymor, yn derbyn cefnogaeth ddwys a drud ganddom.

Mae angen gwneud darn o waith ar hwn i asesu os oes angen i ni fod yn targedu ein gwasanaethau galluogi fwyfwy i'r dyfodol. Rwyf wedi comisiynu Glenda Lloyd Evans i wneud gwaith ar hwn gyda'r bwriad o adrodd yn ôl erbyn diwedd Tachwedd.

Os gwelir bod yn le i dargedu galluogi yn fwy, efallai y bydd y mesur llwyddiant presennol yn gwaethygu, ond y bydd ein buddsoddiad mewn gwasanaeth drud yn fwy effeithiol o ran yr unigolion fydd yn manteisio mwyaf ohono.

Gwelwn hefyd batrwm yn amlygu bod unigolion a oedd wedi derbyn galluogi ar gychwyn y gwasanaeth yn dod yn ôl atom mewn blynyddoedd gyda gofynion dwys iawn. I'r unigolion hyn mae rhoi galluogi eto yn debygol o roi "return" gwael ac felly gwelwn fod angen i'r unigolion hyn fynd yn syth ar becyn cynnal dwys. Rwy'n credu bod yna dystiolaeth (case file audit Vanguard) ein bod yn gorfodi pawb i drio galluogi bob tro maent yn dod atom, yn hytrach na bod gweithiwr yn gwneud y penderfyniad yn seiliedig ar dystiolaeth.

I gloi felly ar galluogi - er ar y wyneb mae'r cynllun yn ymddangos yn llwyddiannus, mae angen ail edrych ar yr egwyddorion rydym yn ei weithredu efo'r gwasanaeth hwn, gan sicrhau nad ydym yn rhoi gwasanaeth rhad ac am ddim i unigolion sydd yn "rhy iach" a hefyd nad ydym yn rhoi gwasanaeth rhad ac am ddim i unigolion sydd yn amlwg yn annhebygol o lwyddo i adennill eu hannibyniaeth oherwydd bregrusrwydd salwch.

Fel sydd wedi nodi uchod, mae gwaith yn digwydd i'r perwyl hwn ar hyn o bryd ond efallai bod sail i gredu bod yr arbedion sydd wedi eu tynnu o'r adran eisoes oherwydd galluogi yn rhy uchel.

3.1.2 Pobl hŷn sydd â gofynion cefnogaeth cyson

Fel arfer mae'r unigolion hyn wedi derbyn cefnogaeth galluogi a bellach angen pecyn cefnogaeth cyson.

Rydym wedi bod yn disgwyl effaith twf demograffi ers rhai blynyddoedd bellach ond mae 'na ddadl efallai hyd at wan, bod 'iechyd da' pobl hŷn wedi cuddio'r tuedd. Mae 'na duedd i fyny bellach, ac efallai ein bod bellach yn hitio'r pwynt lle mae bregrusrwydd naturiol oedran yn goruchafu y duedd iechyd gwell sydd gan pobl hŷn yn gyffredinol.

3.1.3 Pobl hŷn gyda gofynion gofal cymhleth

Mae cymhlethdod gofal anghenion pobl yn cynyddu a dyma'r ffactorau cysylltiedig:-

- Mae pobl yn byw yn hirach gyda chyflyrau iechyd cymhleth ac anabledau corfforol dwys.
- Mae newidiadau yn yr Ymddiriedolaeth Iechyd wedi golygu symud o ddarpariaeth mewn lleoliadau uned llem "acute" i ddarpariaethau yn y gymuned. Mae 'na ostyngiad sylweddol mewn nifer o wlâu ysbyty yng Ngogledd Cymru dros y blynyddoedd diwethaf. Yn aml iawn byddai'r pobl hyn wedi bod mewn ysbyty yn hirach, er ddim yn derbyn ymyrraeth glinigol, ond ddim yn ddigon da i fynd adref. Mae Awdurdodau Lleol yn gynyddol ddarparu pecynnau dwys, weithiau gyda dau ofalwr, i ofalu am yr unigolion hyn adref. Rydym eisoes yn edrych i leihau'r gwarant o ran "double handling" fel rhan o'n cynigion arbedion effeithlonrwydd.
- Mae 'na bwysau aruthrol i awdurdodau chwarae eu rhan yn llawn yn osgoi "DTOCs" - sef methiant i gael pobl allan o'r ysbyty. Mae pwysau mawr arnom i sicrhau bod darpariaethau addas yn y gymuned i gefnogi mwy o bobl ac i osgoi unrhyw oedi i bobl sydd angen dod o'r ysbyty. Credwn y gallwn fod yn gwario mwy yng Ngwynedd ar ofal cartref, gan ein bod yn dda yn gymharol o ran ein perfformiad gyda "DTOCs". Mae angen gofyn cwestiwn mae'n debyg os gallwn barhau gyda'r drefn bresennol heb fuddsoddiad gan iechyd.

- Mae rhan fwyaf o bobl yn dewis ac yn disgwyl y gallent gael eu cefnogi yn eu cartrefi eu hunain, yn hytrach na mynd i gartref preswyl – a hyn beth bynnag maint y pecyn gofal. Yn y gorffennol, byddai canran uchel o'r math yma o bobl wedi mynd i ofal preswyl. Rydym yn sicr o fod yn gwneud mwy o beth mae pobl eisiau, a does dim cwestiwn mae dyma yw'r peth gorau iddynt, ond mae yna gost i'r dewis hwn gyda rhai unigolion.

Yn ogystal, roedd cyflwyno yn Ebrill 2011 yr uchafswm taliad wythnosol o £55 am ofal cartref hefyd yn debygol o fod wedi cyfrannu at y nifer o unigolion sydd yn dewis byw adref, a fyddai yn y gorffennol wedi talu dros eu hunain mewn cartref preswyl neu adref. Petai nifer o'r unigolion hyn mewn cartref preswyl, byddent yn talu yn llawn am eu gofal.

3.1.4 Pobl hŷn sydd angen gofal preswyl

Mae'r nifer o unigolion sydd yn cael eu cefnogi o fewn preswyl yn debyg i flwyddyn diwethaf. Eithaf sefydlog yw'r gwariant ar breswyl, ond wedi codi yn y chwarter 2 eleni ychydig.

Mae gwariant Gwynedd ar ofal nyrsio yn gymharol uwch na'r teulu. Nid ydym eto yn gwbl sicr pam mae hyn yn bodoli, ond mae tystiolaeth bod canran uchel o bobl sydd mewn cartref nyrsio wedi dod yno yn syth o ysbyty lem. Efallai bod yna fwy o batrwm yn y gorllewin, o "dischargo" unigolion i ofal nyrsio yn syth o ysbyty oherwydd bod gwelyau ar gael. Yn yr un ffordd gwelwn lai o ddefnydd o ysbytai cymunedol ar gyfer y cyfnod "convalescence" hyn.

- 3.2 **Mae'r broblem fwyaf o ran gorwariant yn y maes gofal cartref.** Nodaf eto ein bod wedi tynnu bron i £1 miliwn allan oherwydd llwyddiant galluogi ac mae swm sylweddol hefyd wedi ei dynnu allan oherwydd arbedion teleofal.

Y cwestiwn sydd angen ei ofyn ydi, pam ein bod yn gorwario ar ofal cartref – un cwestiwn yw a ydym felly yn rhoi gwasanaeth i fwy o bobl?

O edrych ar y data o ran 2013 i 2014, gwelwn fod yna nifer tebyg yn derbyn gofal cartref rhwng y ddwy flynedd ond bod yna newid yn y proffil dwysder gwasanaeth gofal cartref a gomisiynir.

Mae'r tablau isod yn rhoi dadansoddiad "snap shot" o dwysder y ddarpariaeth gofal cartref dros y flwyddyn ddiwethaf ar gyfer pobl hŷn dros 65 oed.

Darpariaeth Gofal Cartref w/g 28 Medi 2013		
Bandiau oriau	Nifer Cleientau	Oriau Gwasanaeth
<5	299	824
5-9	305	2167
10-15	276	4395
>=20	50	1420
Cyfanswm Oriau	930	8805

Darpariaeth Gofal Cartref w/g 27 Medi 2014		
Bandiau Oriau	Nifer Cleientau	Oriau Gwasanaeth
<5	285	768
5-9	269	1928
10-15	296	4465
>=20	84	2371
Cyfanswm Oriau	934	9533

Mae'r tablau yn dangos:-

- Mae'r nifer pobl sydd yn derbyn gofal cartref wedi aros yn eithaf sefydlog.
- Mae gostyngiad yn yr unigolion sydd angen cefnogaeth lefel isel.
- Mae cynnydd yn yr unigolion sydd angen cefnogaeth ddwys - mae hwn yn cyfwerth a 68% o oriau'r wythnos.
- Gweler cynnydd o 728 mewn oriau mewn wythnos sydd gyfwerth a chynnydd mewn gwariant dros £500,000 y flwyddyn.

4. Casgliadau Cyffredinol

- 4.1 Mae'r Cyngor yn gwario mwy ar y maes pobl hŷn na chyfartaledd y grŵp teulu.
- 4.2 Mae cynlluniau arbedion trawsffurfiadol eisoes wedi eu cyflwyno, gyda rhai eisoes wedi cychwyn, ddylai leihau'r gwariant ar y maes pobl hŷn oddeutu £1.5miliwn dros y 4/5 blynedd nesaf.
- 4.3 Mae'n rhesymol disgwyl i'r gwariant hwn leihau felly yn y tymor hir ac mae'r cynlluniau arbedion a thrawsffurfio yn gosod allan y meysydd sydd angen sylw i'r diben hwn. Nid wyf am ymhelaethu ar rhain yn yr adroddiad hwn, ond maent ar gael os oes angen.
- 4.4 Rydym ers peth amser wedi dod i farn nad yw'r Ymddiriedolaeth lechyd yn cyfrannu fel y byddem yn disgwyl at rai becynnau dwys. Mae'n bwysig hefyd nodi ein bod ar y cyfan yn berfformiwr da iawn o ran "DTOCs" yma yng Ngwynedd. Credaf fod yna gysylltiad yma rhwng ein gwariant ni a pherfformiad da o ran hyn.
- 4.5 I gyd fynd â'r newidiadau trawsffurfiadol credaf yn ogystal bod angen cryfhau yn bellach y trefniadau rheoli cyllidebau dydd i ddydd. Nid wyf yn argyhoeddedig bod y reolaeth gyllidebol mor dyn ac y gallai fod ac mae gwelliannu ar waith i wella hyn. Byddaf yn gweithio gyda'r uwch reolwyr newydd o fewn y strwythur i sicrhau bod y materion hyn yn derbyn y sylw brys a phriodol. Dyma gynodeb o'r ymyraethau sydd ar waith i ymateb i'r her gorwario:-
 - Trafodaeth brys wedi digwydd gydag Uwch Reolwr (dros dro) y Gwasanaeth ynghyd Rheolwyr Ardal i gytuno ymyraethau ychwanegol sydd angen eu rhoi mewn lle.
 - Gweithdy penodol ar y newidiadau sydd angen digwydd o ran rheoli'r cyllidebau yn lleol.
 - Dadansoddiad wythnosol i rannu gyda'r Cyfarwyddwyr sydd yn sicrhau perchnogaeth o'r gweithiwr rheng flaen drwodd at y Cyfarwyddwr.

5. Argymhelliad

5.1 Derbyn yr esboniad uchod o ran tuedd dwysder, gan hefyd gefnogi'r cynlluniau trawsffurfiadol a hefyd y cynlluniau cryfhau trefniadau rheoli cyllidebau. Mae 'na ddiffyg tebygol ariannol gyda'r opsiwn hyn a byddai rhaid derbyn arweiniad gan y Pennaeth Cyllid o ran y diffyg tebygol gan nad yw'r newidiadau trawsffurfiadol yn debygol o ddatrys y broblem yn y tymor byr.

6. Mae'r gwariant mewn maes gofal pobl hŷn yn faes hynod anodd i ddylanwadu arni yn y tymor byr, (fel y tancer bondigrybwyll), oherwydd bod gymaint o bobl yn cael ei effeithio ac yn y system yn barod. Credaf efallai bod angen canolbwyntio ar gael y trefniadau a diwylliant cywir yn eu lle, i ymateb yn y tymor byr a hefyd er mwyn bod mewn sefyllfa i drawsffurfio i'r tymor hwy. Mae newidiadau i ddiwylliant gweithio ar waith, agweddau o'r newid ar waith ar hyn o bryd ac agweddau eraill wedi cychwyn (ee Vanguard).